

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNİN TRANSAKSİYONEL ANALİZ KURAMI AÇISINDAN
İNCELENMESİ*
SCRUTINIZING OF DEDE KORKUT TALES IN TERMS OF TRANSACTIONAL ANALYSIS THEORY

Hüseyin TAŞ**
Abdullah DAĞTAŞ***

Öz

Bu araştırmanın amacı, Dede Korkut hikâyelerini Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından incelemek, hikâye kahramanlarının davranışlarında bu kuramdaki üç benlik durumunun bulunup bulunmadığını tespit etmektir. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Dede Korkut hikâyelerinden iki tanesi seçilmiş, Transaksiyonel Analiz Kuramı'ndaki benlik durumlarına göre incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda çocuğa model olabileme noktasında dikkat edilmesi açısından hikâyelerdeki kahramanların hangi özelliklere sahip olduğu açığa çıkarılmıştır. Hikâyelerde "problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme" gibi becerilere sahip kahramanların özellikle yetişkin benlik durumunu tercih ettikleri sonucuna varılmıştır. Çocuğa model olabilecek kahramanları seçme noktasında bu gerçeği dikkate almak gerekir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, Transaksiyonel Analiz Kuramı, Hikâye Kahramanlarının Benlikleri, Model Olma.

Abstract

Objective of this research is to analyze Dede Korkut Tales in terms of Transactional Analysis Theory and to determine three ego state in behaviors of heroes in tales does exist or not. Document analysis technique through qualitative research techniques is being used in this research. Two of the tales of Dede Korkut have been selected and analyzed in accordance with ego states in Transactional Analysis Theory. In conclusion of the research, the point of to which characteristics and features should heroes in tales have in terms of being a model to the child has been revealed. Research has been concluded as follows; heroes having abilities such as "problem solving, critical thinking and decision-making" especially prefer ego state. This reality should be taken into consideration while choosing heroes to be a model for the child.

Key words: Dede Korkut Tales, Transactional Analysis Theory, Ego of Heroes in Tales, to be a Model to.

1. Giriş

Eğitimin hedefinin insan olması, eğitimi psikoloji bilimi ile etkileşim içinde olmaya zorlamıştır. Eğitimciler psikoloji ile ilgili temel bilgilere sahip olmanın gerekliliği ile eğitim alanında psikoloji ile ilgili bilgiler doğrultusunda araştırmalarını sürdürmüşlerdir. "Psikoloji, insan davranışını ve bu davranışların gerisindeki yapı ve süreçleri inceleyen bir bilim dalıdır. Psikoloji, çevre, insan ve davranışlar arasındaki etkileşimi incelemeyi amaçlar" (Deniz, 2007: 6).

Eğitim psikolojisi, psikolojinin bulgularının eğitim alanına uygulanması ile gelişmiş bir bilim dalıdır. Özellikle gelişim ve öğrenme gibi alt alanları kapsar. Bu alanda yapılan çalışmalar yoluyla psikoloji alanında ortaya konulan yeni kuram ve bilgiler eğitime nasıl yansıtılabilir ve eğitimde hangi gelişmelere sebep olabilir düşüncesiyle değerlendirilerek eğitimde yeni anlayışların ortaya çıkması sağlanmıştır.

Gelişim psikolojisi verilerine göre çocuklar 6-14 yaşlar arasında dil gelişimi (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) bakımından hızlı bir ilerleme gösterirler. Bu doğal gelişmeyi Türkçe öğretimi bakımından değerlendirmek gerekir. Bu da ancak okulda çocukların okuma, dinleme, konuşma ve yazma ile ilgili ihtiyaçlarını karşılayıcı zengin bir öğrenme ortamı yaratmakla mümkün olabilir.

Bu zengin öğrenme ortamının oluşturulmasında, özellikle Türkçe öğretiminde edebi metinlerden yararlanılabilir. Edebi metinleri zenginleştirici bir materyal olarak kullanmak için edebi metne çağdaş yaklaşımlar doğrultusunda yaklaşmak, metinler arası ilişkiler doğrultusunda metnin sadece edebi metin bakışı ile sınırlandırılmayacağı, oluşturulan her metnin kendisinden önce oluşturulan ve kendi döneminde yazılan metinlerden çıkarımlar alarak anlam kazandığı ve semiyotik metinler adı verilen resimler, fotoğraflar, filmler, şarkılar, dramalar, haritalar, grafikler, beden dili vb. işaret ve çizimlerinde artık eğitim ortamında yer bulduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

* Makalenin ilk hâli, 01-03. 10. 2015 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen VIII. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı'nda sunulmuştur.

**Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi, huseyintas2005@hotmail.com

***Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi, abdullahdagtas@hotmail.com

Bu gerçeklikten yola çıkılarak bu çalışmada, Türkçe öğretiminde edebi metne yaklaşım konusunda bir Psikoloji kuramı olan Transaksiyonel Analiz verileri doğrultusunda farklı bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısında, hikâye kahramanlarını Transaksiyonel Analiz verileri doğrultusunda analiz ederek kahramanlarda baskın olarak bulunan benlik durumlarının tespiti yapılmıştır. Benlik durumlarının tespiti edebi metin içerisinde kahramanlar arası iletişimi değerlendirme açısından dayanak noktası kabul edilerek hikâyedeki iletişim şekli tespit edilmiştir. Kuramın verileri doğrultusunda yetişkin benlik durumu koordinatörlüğü altında ebeveyn, yetişkin ve çocuk rollerini dengeli bir şekilde kullanabilen bireyler yetiştirme bakımından Dede Korkut hikâyelerinin bir materyal olarak kullanılıp kullanılmayacağı sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır.

Transaksiyonel Analiz Kuramı

Eric Berne tarafından temelleri atılan iletişim, kişilik ve terapi konusunda çok etkili bir kuram olan Transaksiyonel Analiz Kuramı, bireyler arasında değişen ilişkiyi ve iletişimi, bireyin diğer bir bireyden farklılığını ve diğer bireylerle iletişim kurduğunda nasıl davrandığını açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak belirtilmektedir (Akkoyun, 2007: 5; Berne, 1988: 9).

Transaksiyonel Analiz kuramı insanı olumlu bir şekilde insancıl bir yaklaşımla ele alan bir anlayışa sahiptir. Bu kuramın temel felsefesini aşağıdaki şu anlayışlar oluşturur.

İnsanlar okeydir: Herkes ne yaparsa yapsın, kim olursa olsun değerlidir, anlamlıdır ve önemlidir. İnsanlar arasında kültürel, fiziksel, zihinsel pek çok farklılık vardır, ancak insan olarak herkes eşittir. Hiç kimse insan olarak birbirinden ne daha iyidir, ne de daha kötüdür. Bir kişinin davranışları beğenilirse bile onun varlığı kabul edilebilir (Akbağ, 2000: 25; Akkoyun, 2007: 5).

Herkesin düşünme kapasitesi vardır: İnsanlar çevrelerinde ve kendilerinde olan olayların ne olduğunu kavrayabilme kapasitesine sahiptir. Önemli bir beyin hasarına sahip olmayan herkesin düşünme kapasitesi vardır. Bu nedenle hayattaki tüm sorunlar, sorunu olan bireye gereken bilgiler verildiğinde kişinin kendisi tarafından çözülebilir. Her zaman, profesyonel yardım içerisinde dahi kişi önemlidir (Akbağ, 2000: 25; Akkoyun, 2007: 6).

Yaşamında ne olacağına herkes kendi karar verir: İçinde bulunulan durumdan ne kadar ve ne şekilde etkileneceğimiz, nasıl tepkide bulunacağımıza biz karar veririz. Çevremizden gelen etkilerden etkilenip etkilenmemek bizim elimizdedir. Bu nedenle çevremizdeki diğer insanların üzerimizde yarattığı baskıyı, farklı şekillerde karşılayabiliriz. Yaşamımızda neler olduğu bizim davranışlarımızla belirlenir, kararımıza göre yaşamımızın alacağı yön düzenlenebilir. Alacağımız yeni kararlarla yaşamımızın yönünü tayin etmek bizim elimizdedir (Akbağ, 2000: 25; Akkoyun, 2007: 6; Kayalar, 2003: 2).

Kuramın dayandığı temel felsefe Berne'nin şu ifadesiyle özetlenebilir: "İnsanlar dünyaya prens veya prenses olarak gelirler, ancak daha sonra kurbağaya dönüşürler. Amacımız insanların yeniden prens veya prenses olmalarına yardımcı olmaktır" (Akkoyun, 2007, s. 6).

Transaksiyonel Analiz'in temeli ego durumlarına dayanmaktadır. "Her birey ego durumları olarak adlandırılan üç işlevsel güce sahiptir. Ego durumları öznel yaşantıların bir tür sınıflandırılmış halidir" (Sevim, 1996: 31).

Ego durumları yapısal ve fonksiyonel analiz olmak üzere iki ayrı modelle incelenmektedir.

Yapısal Analiz

"Bir ego durumundaki duygu düşünce ve davranış örüntüsünü tanımlama ve diğer ego durumlarından ayırt etme işlemine yapısal analiz denir" (Nelson-Jones, 1982'den aktaran Sevim, 1996: 31).

Yapısal analize göre her bireyin kişiliğinde Ebeveyn, Çocuk ve Yetişkin olmak üzere üç ego durumu bulunmaktadır. Yapısal analiz; Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk ego durumlarının her birinin içinde ne olduğu ile ilgilenmekte ve bu ego durumlarının nasıl davranışa dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Akbağ, 2000: 26; Akkoyun, 2007: 15).

Yapısal analizle ilgili Novoy ve Jacobs şunları ifade etmektedir: "Herkes her şeyden önce çocuktur. Herkesin bir düşünme sistemi vardır. Herkes önce koruyucu ya da eleştirel ebeveyn yapısına sahiptir. Çocuk ego durumumuzda ise çocukluğumuzda olduğu gibi yaratıcılık ve sezgi gücümüzü kullanabiliyoruz. Hayatın güçlükleri ile etkili bir şekilde baş edebilmek ve problemleri çözebilmek için yetişkin yönümüze ihtiyacımız var" (Novoy ve Jacobs, 1993'den aktaran Sevim, 1996: 31).

Ebeveyn Ego Durumu: Bu ego durumu özellikle dış kaynaklardan, ebeveynlerden aldığımız tutum ve davranışları içermektedir. Ebeveynlerin rolü bireye fiziksel ve duygusal koruma sağlamak, bilgi ve beceri kazandırmak, toplumda kabul edildiği düşünülen tutum ve davranışların kazanılmasını sağlamaktır.

Akbağ'a (2000: 27) göre ise bireyin yaşamında karşılaştığı ebeveyn ya da ebeveyn figürlerinden öğrendiği ya da ödünç aldığı duygu, düşünce ve davranış örüntüleri takımudur. Diğer bir ifadeyle ebeveyn ego durumu, "kişiliğin insanlara nasıl davranılması gerektiği konusunda öğütler, emirler veren kısmı olarak da tanımlanabilir" (Dökmen, 2004: 60).

Yetişkin Ego Durumu: Şu andaki gerçeğe uygun olan ve diğer iki kategoriden özerk duygu, düşünce ve davranış örüntüleri takımıdır (Akbağ, 2000, s. 27; Akkoyun, 2007, s. 20). Yetişkin ego durumu düzenleme, uyum sağlama, zekâ gibi özelliklere sahiptir. "Bu nedenle yetişkin ego durumu kişiliğin bilgi toplayan, bilgiyi işleyen, olanakları değerlendiren, olasılıkları hesaplayan ve nasıl davranılacağı hakkında kararlar veren kısmıdır" (Sevim, 1996: 32).

"Yetişkin ego durumu, veri işlem merkezi olarak da görülebilir. Kişiliğin bu parçası, duyulan, görülen ve düşünülen verileri doğru olarak işler, problemlere çözümler öne sürer ve var olan veriyi önyargılı düşüncelere ya da duygulara dayandırmadan değerlendirir" (Solomon, 2003: 23).

Çocuk Ego Durumu: Bireyin yaşama baş etmek üzere kendi potansiyelini kullanırken kendisinin oluşturmuş olduğu ve çocukluğundan da izler taşıyan duygu, düşünce ve davranış örüntüleridir (Akbağ, 2000: 28; Akkoyun, 2007: 20). Başka bir anlatımla kişinin çocukluğuna ait izleri de içeren duygu, düşünce, tutum ve davranış örüntüleri grubudur. "Bu kurama göre hepimiz çocukluğumuzdaki gibi hisseden, düşünen, eyleme geçen ve tepkide bulunan küçük çocuğumuzu içimizde taşıyoruz" (Nelson-Jones, 1982'den aktaran Sevim, 1996: 32).

Çocuk ego durumu, bireyin tüm doğal dürtü ve duygularından ibarettir. Sinir sistemi geliştikçe ve hormonal değişimlerle birlikte bu duygu ve istekler değişmektedir. Çocuk ego durumu yetişkin olduğumuzda yaşadığımız durumlara verdiğimiz duygusal bir tepki olarak kalır (Akkoyun, 2007: 21; Sevim, 1996: 33).

Fonksiyonel Analiz

Bireylerin ego durumlarını hem içsel hem de diğer bireylerle ilişkilerinde kullanma şeklini inceleme metoduna fonksiyonel analiz denir. Fonksiyonel analiz daha çok gözlenen davranışların sınıflandırılması ile ilgilenmektedir. "Fonksiyonel analize göre ego durumları Eleştirici Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk olmak üzere beşe ayrılmaktadır" (Akkoyun, 2007: 21).

Eleştirici Ebeveyn: "Kişinin içinde bulunduğu toplumun kültürel kurallarını onaylayarak veya onaylamayarak engelleyici olan, keyfe bağlı, katı kurallar grubudur" (Pitman, 1990'dan aktaran Sevim, 1996, s. 34). "Eleştirici Ebeveyn toplumsal kuralları/değerleri korumaya, bunlara uymayanları eleştirmeye yöneliktir. Eleştirici ebeveyn sadece başkalarını eleştirmekle kalmaz, aynı zamanda kendini de eleştirir. Bir kişi eleştirici ebeveyn yönünü kullanarak kendisine toplumun kültürünü aktaranlardan öğrendiği ve giderek doğru olarak benimsediği toplumsal kuralları yaşatmayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı hedefler" (Dökmen, 2004: 60).

Diğer bir deyişle eleştirici ebeveyn inatçı, güçlü, aşırı koruyucu, ilkeli, cezalandırıcı ve görev yükleyicidir (Akbağ, 2000: 29; Akkoyun, 2007: 22).

"Eleştirel ebeveyn ego durumları baskın kişiler her şeyi bilen görüntüsü sergilerler. Sanakaç kere söyledim? Bunu asla yapma! Tekrar olmasın tarzında emir ifade eden cümlelerle aptal, tembel, iyi, güzel gibi onaylayıcı ya da eleştirici etiketlemeleri sıklıkla kullanırlar" (Akbağ ve Deniz, 2003: 6).

Koruyucu Ebeveyn: "Bir kimsenin kendisine ve başkalarına özen göstermesi ile sergilenmektedir. Aşırı kontrollü ve engelleyici ya da destekleyici, gelişmeyi sağlayıcı olabilir" (Pitman, 1990'dan aktaran Sevim, 1996: 34). "Koruyucu ebeveyn, koruyucu ve kollayıcıdır. Zarar geleceğini düşündüğü durumlarda şefkatle seslenir. Toplumsal değerleri temel alır ve toplumsal değerlerin dışına çıkıldığında zarar göreceğini düşünür" (Keçeci, 2007: 6).

Yetişkin: "Yetişkin ego durumu gerçeğe uygun, problem çözmeye yönelik, uyumlu, ön yargısız, mantıklı, olasılıkları değerlendirebilen davranışları içermektedir. Sanırım..., Fikrimce..., Haydi araştıralım, Ne zaman?, Nasıl?, Niçin?, Kim? gibi ifadeler Yetişkin ego durumu baskın kişiler tarafından sıklıkla kullanılır. Bu ego durumu ebeveynlerden gelen beklentilerle çocuk ego durumundan gelen istekler arasında denge kurar. Kişiliğin bu bölümü diğer ego durumlarının uyarmasıyla harekete geçmektedir" (Akbağ ve Deniz, 2003: 7).

"Düşünme ve karar vermeyi sağlayan Yetişkin ego durumu bireyin içsel istekleri ile dış dünyanın istekleri arasında aracılık eder" (Woollams ve Brown, 1978'den aktaran Sevim, 1996: 35).

Doğal Çocuk: "İçimizden geldiği gibi davrandığımız, yaratıcı yönümüz doğal çocuğu karşılamaktadır. Doğal çocuk yaratıcılık, spontanlık, hareketlilik, neşelilik, hayattan zevk alma, merak ve ben-merkezli olma gibi özelliklerle açığa çıkmaktadır" (Akbağ ve Deniz, 2003: 7).

Uygulu Çocuk: "Surat asma, uygulu davranma, geri çekilme, engellenme gibi davranışlardan ve ebeveyn etkisi altında olan ve ebeveynlerden kazanılan davranışlardan oluşur" (Sevim, 1996: 34). Uygulu çocuk ego durumu boyun eğme ya da isyan etme davranışları ile kendini gösterir. "Boyun eğen çocuk, usludur, çalışkandır, kurallara uyar, kendisinden beklenildiği gibi davranır, çekingendir" (Akbağ, 2000: 29). "Uygulu çocuk sanki ebeveynleri onu izliyormuş ya da dinliyormuş gibi tepkide bulunur" (Akkoyun, 2007: 23). Sonuç olarak uygulu çocuk ebeveynin isteklerini değerlendirme yapmadan kabul etme ya da etmeme eğilimindedir.

Masal, destan gibi insanların bir arada yaşamaları sonucu ortaya çıkan Halk Edebiyatı metinleri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2006) belirtildiğine göre ortaokul yıllarındaki ana dili öğretiminde mutlaka yer verilmesi gereken metin türleri arasındadır. İnsanların birbirleriyle kurdukları iletişim süreçlerinde önemli bir yeri bulunan Transaksiyonel Analiz Kuramı, Halk Edebiyatı ürünlerinde de yansımaları bulmuştur. Özellikle iletişimin dayanak noktası olarak ele alındığı mensur halk edebiyatı ürünleri destan, halk hikâyesi, masal gibi türlerde yer alan karakterlerde, bu kurama uygun davranış biçimlerinin bulunduğu söylenebilir. Onun için ana dili öğretiminde kullanılması plânlanan Halk Edebiyatı metinlerini seçerken bu metinleri Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından incelemek ve bu metinlerdeki karakterlerin kuramdaki üç benlik durumuna göre hangi davranış biçimine sahip olduğunu tespit etmek büyük önem arz etmektedir. Destan, masal ve Dede Korkut hikâyeleri gibi Halk Edebiyatı metinlerini bu kuram açısından incelemek, bu metinlerdeki kahramanların çocuk için model olup olamayacağı ya da bu konuda onu nasıl etkileyebileceği noktasında birçok noktayı açığa çıkartabilir. Açığa çıkartılabilecek bu noktalar sayesinde, ana dili öğretiminde kullanılması plânlanan Halk Edebiyatı metinlerinden daha faydalı ve işlevsel olabilecek olanları seçilebilir.

Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, Dede Korkut hikâyelerini Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından incelemek, hikâye kahramanlarının davranışlarında bu kuramdaki üç benlik durumunun bulunup bulunmadığını tespit etmektir. Araştırmanın problem cümlesi "Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanlar, Transaksiyonel Analiz Kuramı'ndaki üç benlik durumundan hangisine göre davranışlarını şekillendirmektedir?" sorusu üzerine kurulmuştur.

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. "Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187).

3. Bulgular

Araştırmada Transaksiyonel Analiz kuramı açısından Ergin'in (2008) *Dede Korkut Kitabı- 1* isimli eserindeki on iki hikâyeden iki tanesi incelenmiştir. İncelenen bu hikâyelerden ilki, "Dirse Han oğlu Buğaç Han destanı" adlı hikâyedir. Bu hikâye, Oğuz beylerinden Dirse Han adlı beyin çocuğu olmamasından ötürü hanlar hanı Bayındır Han'ın yılda bir kere düzenlediği büyük ziyafette kendisine ilgi gösterilmemesi ile başlayan bir hikâyedir. Bu ilgisizlikten ötürü Dirse Han eşiyle bu durumu görüşür, çocuk sahibi olmak için yapılacakları belirlerler ve sonunda bir erkek çocuk sahibi olurlar. Dirse Han'ın oğlunun büyüyüp kahramanlık göstermesi, Buğaç adını alması ve babasının tahtına geçmesiyle babasının kırk yiğidi eski itibarını kaybeder. Eski itibarını kaybeden bu kırk namert yiğit, babayla oğulu birbirine düşürmek için çeşitli hileler düzenlerler. Oğlunu babasına öldürtmek için tuzaklar kurarlar. Ancak hileleri anlaşılınca bu defa Dirse Han'ı kâfir illerine götürmek isterler. Fakat arkalarından yetişen Buğaç Han, kırk namert yiğidi öldürür, babasını kurtarır. Bunun karşılığında da Buğaç Han, Bayındır Han tarafından beylikle ödüllendirilir. Dede Korkut da gelip destanlar söyler ve hikâye böylece biter (Ergin, 2008).

İyilerin kazandığı, kötülerin kaybettiği bir sonla biten bu hikâyede, Transaksiyonel Analiz kuramındaki her bireyin kişiliğinde bulunan benlik durumlarının farklı örneklerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi, hanlar hanı Bayındır Han'ın düzenlediği ziyafete çağırıldığı Oğuz beylerinin çocuk sahibi olup olmalarına göre bir ilgi gösterilmesini istediği cümlelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bayındır Han: "Oğlu olanı ağ otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı kara otağa alın, altına kara keçe döşeyin, önüne kara koyun yahnisinden getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin, oğlu kızı olmayana Tanrı Taala gazap etmiştir, biz de ederiz, iyi bilsin,, der" (Ergin, 2008: 4). Bayındır Han'ın bu sözlerine "ebeveyn benlik durumlarından kontrol eden/otoriter/eleştirel bir benlik durumunun" hâkim olduğu görülmektedir. Bayındır Han, toplumsal kuralları, yerleşmiş inançları düzenlediği bu ziyafette ortaya koymakta, otoriter bir benlik durumu sergilemekte ve bu doğrultuda davranmaktadır.

Hikâyede, Transaksiyonel Analiz kuramı açısından ikinci bir benlik durumunun sergilendiği yer, ziyafette kendilerine ilgi gösterilmeyen Dirse Han'ın ziyafeti bırakıp evine dönmesi ve karısıyla bu durumu görüşmesinde ortaya çıkmaktadır. Dirse Han karısına "Durumu tatlılıkla anlattıktan sonra hiddete gelerek çocuk olmamasında hangisinin suçlu olduğunu sorar. Karısı ikisinde de suç olmadığını, bu işin Allah'tan geldiğini söyleyerek büyük bir ziyafet vermesini, İç Oğuz ve Taş Oğuz beylerini çağırmasını, fakirlere yardımda bulunmasını teklif eder. Dirse Han karısının dediğini yaparak büyük bir ziyafet tertip eder ve sonunda beylerin duasını ister... Bir ağzı dualının duası ile istedikleri olur ve bir zaman sonra Dirse Han'ın bir oğlu dünyaya gelir" (Ergin, 2008: 4). Dirse Han'ın durumu karısına tatlılıkla anlatması, karısının da mantıklı davranarak neler yapılması gerektiğini söylemesi ve Dirse Han'ın bunları yapması, Dirse Han ve karısının "yetişkin benlik durumuyla" davrandıklarının göstergesidir. Sorunun nasıl düzenleneceğiyle ilgili Dirse Han ve karısı arasındaki bu iletişim şekli, yetişkin benlik durumundaki sağduyulu ve olgun davranışların göstergesidir.

Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarının hikâyedeki üçüncü örneği de Dirse Han'ın oğlunun Bayındır Han'ın boğası ile boğuşması ve boğayı yenmesi sonrası bir babasından taht, beylik ve ad almasında karşımıza çıkmaktadır. "Çetin bir boğuşmadan sonra çocuk boğayı öldürür. Beyler başına toplanırlar. Çocuğa ad koymak ve babasından taht ve beylik istemek için Dede Korkut gelir. Babasından taht ve beylik alarak oğlana boğayı öldürdüğü için Buğaç adını verir. (Oğuz zamanında bir çocuğa, kan dökmeden, baş kesmeden ad takmazlarmış)" (Ergin, 2008: 5). Dirse Han'ın oğlunun boğayı yenmesi sonrası kendisine taht, beylik ve özellikle bir ad verilmesi davranışları, "kontrol eden/eleştirel/otoriter ebeveyn benlik durumunun" bir örneğidir. Buradaki davranış biçimleri, toplumsal kuralların, yerleşmiş âdetlerin insan hayatında ne kadar yeri olduğunu gösteren davranış biçimleridir. Yerleşmiş âdetlerin insan davranışlarına bu etkisi, ebeveyn bir benlik durumunu yansıtmaktadır.

Hikâyedeki diğer benlik durumları, Buğaç Han'ın beylik alıp tahta çıkmasından sonra babasının kırk yiğidini artık anmaması ve bu kırk yiğidin de eski itibarlarına kavuşmak için kurdukları tuzaklarda ortaya çıkmaktadır. Bu kırk yiğit önce "Babasına oğlunu kötüleyen dedikodular getirerek onu oğlunu öldürmek için teşvike başlarlar. Dirse Han bunlara kanarak oğlunu öldürmek üzere bir av tertip eder. Av sırasında kırk namert bir yandan çocuğa babasını sevindirmek için önünde av avlamasını söylerken öte yandan Dirse Han'a "Bak oğlun senin üzerine geliyor, geyiğe atarken seni vuracak,, deyip Dirse Han'ı oğlunu vurmağa teşvik ederler. O da çekip ok ile oğlunu vurur..." Buğaç Han'ın ölmediğini duyan bu kırk namert yiğit, "... yaptıkları ortaya çıkmadan, bu sefer Dirse Han'ı yakalayıp kâfir illerine götürmeğe karar verirler... Annesinin isteği ile yine Buğaç Han arkadan yetişerek kırk namerti öldürüp babasını kurtarır" (Ergin, 2008: 5). Bu kırk yiğidin eski itibarlarına tekrar kavuşmak için kurdukları tuzak ve Dirse Han'ı kaçırma davranışları, bunların "çocuk benlik durumlarından doğal/özgür benlik durumunun" bir örneğidir. Eski itibarlarına tekrar kavuşmak için han ve oğluna yaptıkları, kendi ihtiyaçlarını ön planda tuttuklarını, yani doğal çocuk benlik durumuyla davrandıklarını göstermektedir.

Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarına göre incelenen diğer hikâyeye, "Kaınlı Koca oğlu Kan Turalı destanı" adlı hikâyedir. Hikâyede, Oğuz zamanında yaşamış Kaınlı Koca adlı gürbüz bir erin Kan Turalı adlı oğlunu evlendirmek istemesi üzerine oğlunun kendisi gibi kahraman bir kız bulma sürecinde yaşadıkları anlatılmaktadır. Kaınlı Koca, oğlunun aradığı bu kızı Trabzon'da bulur. Selcen Hatun isimli bu kız, Trabzon tekürünün kızıdır. Tekür, kızıyla evlenmek isteyen erkeklerden, sakladığı üç canavarı öldürmelerini şart koşar. Kan Turalı bu canavarları öldürür, kızı alır ve evine döner. Fakat kızın babası, Selcen Hatun'u verdiğine pişman olur ve arkalarından adamlarını gönderir. Hikâyeye bundan sonra Selcen Hatun ve Kan Turalı'nın tekürün adamlarıyla mücadeleleri ve mücadelelerinden galip çıkıp evlenmeleriyle son bulur (Ergin, 2008).

Yine iyilerin kazandığı, kötülerin kaybettiği ve Dedem Korkut'un destanlar söyleyerek bitirdiği bu hikâyede, Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarından ilki, Kaınlı Koca'nın oğlu Kan Turalı'nın evlenmek istediği kızın sahip olmasını istediği nitelikte karşımıza çıkmaktadır. "Kaınlı Koca oğlunu evlendirmek ister. Fakat oğlu kızın kendisi kadar kahraman bir kız olması gerektiğini söyler. Önce Kan Turalı, sonra babası Oğuzu geçerler; İç Oğuzda da, Taş Oğuzda da böyle bir kız bulamazlar..." (Ergin, 2008: 13). Kan Turalı'nın kendisi kadar "kahraman" bir kız bulup onunla evlenmek istemesi, Kan Turalı'nın Transaksiyonel Analiz kuramındaki "çocuk benlik durumlarından özgür/doğal çocuk benlik durumuna" göre davrandığını göstermektedir. Kan Turalı, duygularıyla hareket etmekte, talepkâr davranmakta ve bu duygularını, isteğinin gerçekleşmesi için açığa çıkarmaktadır.

Kan Turalı'nın "özgür/doğal çocuk benlik durumuna" göre bu davranışları, hikâyenin ilerleyen kısımlarında da karşımıza çıkmaktadır. Kan Turalı'nın Selcen Hatun'u almak için babasının canavarlarıyla dövüşmesi, bu benlik durumunun sergilendiği ikinci örnektir. Babası Kaınlı Koca, canavarları görür, eve dönünce canavarların dehşetini anlatır ve oğlunun Trabzon'a gitmesini istemez. "Kan Turalı dinlemeyerek yola düşer ve kırk yiğidi ile Trabzon'a gelir. Yaptığı karşılaşmada her üç canavarı da yener" (Ergin, 2008: 13). Her ne kadar canavarlarla karşılaşıp kendini tehlikeye atsa da Kan Turalı'nın bu davranışlarında kendi taleplerinin gerçekleşmesine verdiği ağırlık ön plandadır. Canavarları öldürse de Kan Turalı, kendi istediğini elde etmek için bunu yapmıştır.

Kan Turalı'nın, kendisini babasının adamlarından kurtaran Selcen Hatun'un Oğuz iline varınca bunu söyleyerek övüneceğini düşünüp Selcen Hatun'u öldürmek istemesi de "özgür/doğal çocuk benlik durumunun" sergilendiği üçüncü örnektir. Kan Turalı, "... bu düşüncesini kıza açar. Selcen Hatun önce tatlılıkla Kan Turalı'yı bu düşüncesinden vazgeçirmek ister. Başaramayınca kızar ve dövüşmeye hazır olduğunu söyler..." (Ergin, 2008: 14). Kan Turalı'nın bu davranışlarına da "özgür/doğal çocuk benlik durumu" hâkimdir. Kan Turalı yine kendisini düşünmektedir.

Kan Turalı'dan sonra Transaksiyonel Analiz kuramı açısından "özgür/doğal çocuk benlik durumlarının" sergilendiği örnekler, Selcen Hatun'un babasının davranışlarında ortaya çıkmaktadır. Selcen Hatun'un babasının kızını almak isteyen erkeklerden, sakladığı canavarları öldürmelerini şart koşması, bu

benlik durumunun hikâyedeki dördüncü örneğidir. “Bu üç canavar kağan arslan, kara boğa ve kara erkek devedir. O zamana kadar kızı isteyen otuz iki kâfir beyinin oğlu yalnız boğa ile dövülmüş ve daha birincisinde yenilerek hepsinin başları kesilmiş ve burca asılmıştır” (Ergin, 2008: 13). Trabzon tekürünün bu isteğinde, kendi duygularını diğer insanların duygularından önde tutma, kendi zevk ve isteklerinin gerçekleştirilmesine daha fazla önem verme eğilimi baskın görünmektedir.

Selcen Hatun’un babasının kızını Kan Turalı’ya verdikten sonra bundan pişman olup onların arkasına adamlarını takması da “özgür/doğal çocuk benlik durumunun” sergilendiği beşinci örnektir. “Gerçekten tekür, kızı verdiği pişman olmuştur. Altı yüz kâfiri bunların arkasına takar... Selcen Hatun Kan Turalı’yı uyandırır, savaşa tutuşurlar...” (Ergin, 2008: 13). Tekür bu davranışı ile yine kendi duygularını harekete geçirmiş, Kan Turalı onun istediği şartı yerine getirmesine rağmen kızını geri almak isteyip kendi benliğinin taleplerine daha fazla önem vermiştir.

Transaksiyonel Analiz kuramındaki “özgür/doğal çocuk benlik durumlarının” sergilendiği bu örneklerin dışında, farklı benlik durumları Selcen Hatun’un davranışlarında açığa çıkmaktadır. Selcen Hatun, Kan Turalı ile Oğuz iline giderken Kan Turalı’nın yolda uykusu gelip uyuması üzerine babasının adamlarının “... arkasına düşebileceklerini düşünerek uyumaz ve tam kuşam atına binip nöbet bekler” (Ergin, 2008: 13). Selcen Hatun’un bu davranışı, transaksiyonel analiz kuramındaki “yetişkin benlik durumunun” bir örneğidir ve hikâyede karşımıza çıkan altıncı benlik durumudur. Selcen Hatun bu davranışıyla akıllıca davranıp olabilecekleri tahmin etmiştir. Gerçekten de babasının adamları, arkalarına düşüp onları yakalamış ve onlarla savaşmıştır.

Selcen Hatun’un davranışlarındaki diğer bir benlik durumu da onun Kan Turalı’yı babasının adamlarından kurtarması ve Kan Turalı’nın kendisini öldürmek istemesinde gösterdiği tepkilerinde görülmektedir. Selcen Hatun’un bir kadın olarak Kan Turalı uyurken kendisini yakalayan babasının adamlarıyla dövüşmesi ve Kan Turalı’yı babasının adamları sıkıştırınca kurtarması, Transaksiyonel Analiz kuramındaki “seven/destek olan/koruyan ebeveyn benlik durumuna” karşılık gelmektedir. Aynı zamanda hikâyedeki yedinci benlik durumunu ortaya koymaktadır. Selcen Hatun, Kan Turalı’ya zarar gelmesini istememekte, onu koruyup kollamaya çalışmaktadır. Bir kadın olarak bu davranışı, ebeveyn bir benlik durumunu göstermektedir.

Selcen Hatun’un bu benlik durumunun hikâyede en güzel şekilde açığa çıktığı, son benlik durumu örneği ise Kan Turalı’nın Selcen Hatun’u öldürmek istediğinde, Selcen Hatun’un gösterdiği davranışlarında karşımıza çıkmaktadır. Kan Turalı’nın kendisini, babasının adamlarının kurtarmasını Oğuz ilince varınca söyleyerek övüneceğini düşünüp Selcen Hatun’u öldürmeyi düşünmesi üzerine, Selcen Hatun önce Kan Turalı’yı “tatlılıkla” bu düşüncesinden vazgeçirmek ister. Fakat bunda başarılı olamayınca onunla dövüşmeyi kabul eder. “Karşı karşıya geçerler. Selcen Hatun temrensiz bir ok atar, Kan Turalı ürperir. Koşarak kucaklaşır, barışılır ve birbirlerini denediklerini söylerler” (Ergin, 2008: 14). Selcen Hatun’un önce “tatlılıkla” bu düşüncesinden Kan Turalı’yı vazgeçirmek istemesi, bunda başarılı olamayınca da dövüş esnasında ona özellikle “temrensiz” bir ok atması, Kan Turalı’ya kendisinden daha fazla değer verdiğini, onun iyiliğini istediğini yani “seven/destek olan/koruyan ebeveyn benlik durumuna” göre davrandığını göstermektedir.

Hikâyelerde transaksiyonel analiz kuramı açısından tespit edilen bu benlik durumlarının yanında, hikâyelerin sonunda Dedem Korkut’un gelip “şadlık çalıp destanlar söylemesi, dünyanın geçiciliğini anlatan manzume ile ozan duası” etmesi gibi davranışları da Transaksiyonel Analiz kuramındaki “eleştiren/kontrol eden ebeveyn benlik durumunun” güzel bir örneğidir. Dedem Korkut, bu davranışlarıyla hikâyelerde yer alan karakterler üzerinden bu hikâyelerinin okuyucularına bir “kültür mirasçısı” olarak seslenmektedir. Onların da hayatlarında aynı hatalara düşmemeleri, insanlarla ilişkilerini sağlıklı bir şekilde yürütmeleri gibi toplumsal bağlamın gerektirdiği kuralların taşıyıcısı rolünü üstlenmektedir.

Ayrıca bu hikâyelerde, özellikle ikinci hikâyede, kadın karakterlerin Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarından “seven/destek olan/koruyan ebeveyn benlik durumu” ile “yetişkin benlik durumu”; erkek karakterlerin ise daha çok “özgür/doğal çocuk” ve “kontrol eden/eleştiren ebeveyn” benlik durumları içerisinde daha fazla yer aldıkları görülmektedir. Bu da erkek ve kadın karakterlerin hikâyelerdeki baskın davranış ve söylem biçimlerini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Sonuç ve Tartışma

Türk edebiyatının en önemli isimlerinden merhum Fuat Köprülü’nün “Bütün Türk Edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut Destanı’nı öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar.” sözleriyle ne kadar değerli olduğunu ortaya koyduğu Dede Korkut hikâyeleri, gerçekten Türk tarihinin ve kültürünün en muazzam hazinelerinden biridir. Bu hazinelerde Türklerin tarihî varlık sahasında, hangi değerlere, inanış biçimlerine, davranış kalıplarına vb. sahip oldukları rahatlıkla görülebilmektedir. Hikâyeler, Türklerin hayatlarında, bireysel ve toplumsal ilişkilerini yürütürken itimat ettikleri değerler, davranış kalıpları gibi farklı iletişim süreçlerinin en güzel örneklerini barındırmaktadır. Nitekim bu

çalışmada Dede Korkut hikâyelerinden iki tanesi, Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından incelenmiş, bu hikâyelerdeki benlik durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

İncelenen bu hikâyelerden “Dirse Han oğlu Buğaç Han destanı” adlı ilk hikâyede, Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından dört benlik durumunun bulunduğu tespit edilmiştir. Hanlar hanı Bayındır Han’ın “kontrol eden/otoriter/eleştirel bir ebeveyn benlik durumu” ile hareket ederek çocuğu olmamasından ötürü Dirse Han’a karşı ilgisiz davranması; Dirse Han ile karısının niçin çocuklarının olmadığı sorununu, “yetişkin benlik durumuna” uygun bir şekilde birbirlerine kötü davranmadan görüşmeleri, ilk iki benlik durumunun örneğidir. Dirse Han’ın dünyaya gelen oğlunun büyüüp Bayındır Han’ın boğasını yenmesi sonrası, “kontrol eden/eleştirel/otoriter bir ebeveyn benlik durumuna” göre davranılıp kendisine taht, beylik ve bir ad verilmesi ile Dirse Han’ın oğlunu kıskanan babasının kırk yiğidinin eski itibarlarına tekrar kavuşmak üzere “çocuk benlik durumlarından doğal/özgür benlik durumu” doğrultusunda Dirse Han ile oğluna kurdukları tuzaklardaki tutum ve davranışları da diğer iki benlik durumunun örneğidir.

İncelenen “Kaflı Koca oğlu Kan Turalı destanı” adlı diğer hikâyede ise Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından sekiz benlik durumunun bulunduğu tespit edilmiştir. Kanlı Koca’nın oğlu Kan Turalı’nın “çocuk benlik durumlarından özgür/doğal çocuk benlik durumu” içerisinde olup evlenmek istediği kızın da kendisi kadar kahraman olmasını istemesi; bu niteliğe sahip olan Selcen Hatun adlı Trabzon tekürümün kızını bulup onu almak için kızın babasının canavarlarıyla dövüşmesi ve daha sonra kendisini babasının adamlarından kurtaran Selcen Hatun’u öldürmek istemesi, kurama göre hikâyede tespit edilen üç benlik durumunun örneğidir. Selcen Hatunun babasının da Kan Turalı gibi “özgür/doğal çocuk benlik durumuna” içerisinde hareket ederek kızını almak isteyenlerden beslediği canavarlarla dövüşmeyi şart koşması ve bu canavarları yenen Kan Turalı’nın Selcen Hatun ile Oğuz iline gitmeleri üzerine pişmanlık duyup arkalarına adamları takması, kurama göre belirlenen başka iki benlik durumu örneğidir.

Selcen Hatun’un “yetişkin benlik durumuna” göre davranarak Oğuz iline giderken Kan Turalı’nın uykusu gelip uyuması üzerine babasının adamlarının arkalarına düşebileceklerini düşünüp nöbet tutması; “seven/destek olan/koruyan ebeveyn benlik durumuna” içerisinde Kan Turalı uyurken onlara yetişen babasının adamlarıyla dövüşmesi ve Kan Turalı’yı babasının adamlarından kurtarması, hikâyede “özgür/doğal çocuk benlik durumlarının” dışındaki diğer iki benlik durumu örneğidir. Yine Selcen Hatun’un “seven/destek olan/koruyan ebeveyn benlik durumuna” doğrultusunda, kendisini babasının adamlarından kurtardığını Oğuz ilince varınca söyleyerek övüneceğini düşünen Kan Turalı’nın onu öldürmek istemesi üzerine onunla dövüşmeyi kabul etmesi; ancak ona “temrensiz” bir ok atması da bu kurama göre hikâyede tespit edilen son benlik durumunun örneğidir.

Hikâyelerdeki karakterlerin içerisinde oldukları bu benlik durumlarının yanında, hikâyelerin sonunda Dedem Korkut’un gelip destanlar söylemesi ve dua etmesi gibi davranışları da Transaksiyonel Analiz Kuramı’ndaki “eleştiren/kontrol eden ebeveyn benlik durumunun” dikkate değer bir örneğidir. Böylece Dedem Korkut bu hikâyeleri dinleyecek ya da okuyacak olanlara aynı hatalara düşmemeleri için öğütler vermekte, toplumsal norm ve kuralların taşıyıcısı, aktarıcısı işlevini üstlenmektedir.

Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından incelenen hikâyelerde dikkati çeken başka bir nokta da özellikle -ikinci hikâyede- kadın karakterlerin “seven/destek olan/koruyan ebeveyn benlik durumu” ile “yetişkin benlik durumu”; erkek karakterlerin ise daha çok “özgür/doğal çocuk” ve “kontrol eden/eleştiren ebeveyn” benlik durumları içerisindeki davranışlar gösterdikleridir. Bu durum, hikâyelerde kadın ve erkek karakterlerin farklı davranış kalıplarının arkasında yatan önemli bir özelliği ortaya koymaktadır. Her iki cinsiyete ait karakterler, davranışlarında Transaksiyonel Analiz Kuramı bakımından farklı benlik durumlarına uygun olan davranışlar içerisindedir.

“Eğitimin işlevi, topluma sağlıklı bir uyum için insanı etkilemektir. Bu etkileme geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtop benimsetme, değerler ve hüneler kazandırma yoluyla olur. Çağdaş eğitimin amacı, dünü koruyarak yarını güven altına almaktır” (Kavcar, 1994: 1). Bu amacı gerçekleştirerek geçmişini bilen ve geleceğine yön veren bireyler yetiştirmede, bir milletin var olduğu günden bu yana birlikte yaşayarak ürettiği Halk Edebiyatı metinleri önemli bir yer edinmektedir. Ana dili öğretiminde kullanılan bu metinler aracılığıyla çocuklara, ait oldukları milletin değerleri, yaşayış şekilleri, gelenekleri, göreneklere gibi hayatın birçok unsuru gösterilmeye, kavratılmaya çalışılır. Aynı zamanda bu metinler aracılığıyla diğer ana dili öğretimi konularına yer verilir.

İster sözlü ister yazılı olsun her metin, bir iletişim sürecini içermektedir. Bu iletişim sürecinde yer alan metin kahramanları, olayların gelişim, değişim ve sonuçlanma durumlarına bağlı olarak farklı davranış biçimlerini barındırmaktadır. Bu çalışmada da Dede Korkut hikâyelerinden seçilen iki hikâyedeki kahramanların Transaksiyonel Analiz Kuramı’na göre hangi davranış biçimlerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Kahramanların olaylardaki ağırlığı ve olayların gelişim, değişim ve sonuçlanma durumlarına bağlı olarak Transaksiyonel Analiz Kuramı’ndaki üç benlik durumundan hangilerini gösterdikleri ortaya

konulmuştur. Böylece bu hikâyelerdeki kahramanların iletişimde önemli bir yeri bulunan Transaksiyonel Analiz Kuramı'na göre çocuğa model olabilmek açısından hangi özelliklere sahip olduğu açığa çıkartılmıştır.

İncelenen Dede Korkut hikâyelerindeki kahramanlardan bazıları ebeveyn, bazıları çocuk, bazıları da yetişkin benlik durumları içerisinde davranışlarını şekillendirmekte ve göstermektedir. Günlük hayatta olduğu gibi hikâyelerde de kahramanlar, olayların yaşanma ve sonuçlanma şartlarını dikkate alarak farklı benlik durumlarına göre hareket etmektedir. Ya sadece kendi açılarından olaylara yaklaşmakta ya karşısındaki kişiyi hesaba katmakta ya da toplumsal faydayı gözetmektedir.

Hikâyelerde, Türkçe Dersi Öğretim programında (2006) öğrenciye kazandırılması hedeflenen temel beceriler arasında gösterilen “problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme” gibi becerilere sahip kahramanların özellikle yetişkin benlik durumunu tercih ettikleri görülmektedir. Çocuğa model olabilecek kahramanların seçilmesi açısından bu gerçeği dikkate almak gerekir. Çocuğun okuduğu hikâyelerdeki kahramanları model alarak davranış ve düşüncelerini şekillendirmesi muhtemeldir. Problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme gibi yetişkin benlik durumuna ait becerilere sahip kahramanları model alarak çocuklar, günümüz eğitim anlayışına uygun bireyler olarak yetiştirilebilirler. Zihinsel becerilerini edinmiş, bunları davranış ve düşünce dünyasına uyarlayabilmiş bireylerin yetiştirilmesi, günümüz eğitim anlayışının en önemli hedefini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Halk edebiyatının anonim ürünlerinin birçoğunda bu kuramın varlığını gösterdiği söylenebilir. Önemli olan sadece bu kuramın anonim ürünlerdeki varlığını ortaya koymak değil, bu ürünlerdeki bu iletişim şeklini, eğitim sürecinde anonim ürünleri ele alırken dikkate almaktır. Çünkü kişiler arası bu iletişim şeklinin varlığı, eğitim sürecindeki bireylere kavratılırsa bu sürece katılan birey, kendi yaşantısında bu kuramdaki iletişim şeklinin varlığını bilerek davranışlarını ona göre şekillendirecek ve eğitimin insan davranışlarını olumlu yönde değiştirme hedefi böylece gerçekleştirilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKBAÇ, Müge (2000). *Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Üniversite Öğrencilerinde Olumsuz Otomatik Düşünceler, Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- AKBAÇ, Müge ve DENİZ, Levent (2003). “Öğretim Elemanı ve Öğretmen Adaylarının Birbirlerine Yönelik Algıları Transaksiyonel Analiz Açısından Bir Değerlendirme”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C. 3, S. 2, s. 263-293.
- AKKOYUN, Füsün (2007). *Transaksiyonel Analiz*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BERNE, Eric (1988). *What Do You Say After You Say Hello?*, California: Corgi Boks.
- DENİZ, Engin (2007). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- DÖKMEN, Üstün (2004). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- ERGİN, Muharrem (2008). *Dede Korkut Kitabı-1*, (6. baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KAVCAR, Cahit (1994). *Edebiyat ve Eğitim*. (Genişletilmiş 2. baskı), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- KAYALAR, Murat (2004). “Yöneticinin İşyerindeki Ego Durumunun Transaksiyonel Analiz Açısından Değerlendirilmesi”, <http://www.sdu.edu.tr>. (Erişim Tarihi: 18.01.2008).
- KEÇECİ, A. (2007). “Hemşirelik Eğitiminde İletişime Yeni Bir Yaklaşım Transaksiyonel Analiz”, *İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 2, S. 4, s. 1-12.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (MEB). (2006). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara: MEB Yayınları.
- SEVİM, Seher (1996). *Transaksiyonel Analize Dayalı Bir Eğitim Programının Evli Çiftlerin Ego Durumları ve Evlilik Yaşamlarına İlişkin Bazı Değişkenlere Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SOLOMON, Carol (2003). “Transactional Analysis Theory: Basics”, *Transactional Analysis Journal*, C. 33, S. 1, s. 15-22.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.